

KEVYTYRITTÄJYYS JA LIIKETOIMINTAKIELTO

Mikko Karppi

3/2020

Tiivistelmä

Tekijä Mikko Karppi	Tutkinto Poliisi (AMK)
Julkaisun nimi Kevytyrittäjäyys ja liiketoimintakielto	Julkisuusaste Julkinen
Ohjaaja Pekka Björk	Opinnäytetyön muoto Laadullinen tutkimus
Tiivistelmä Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, onko niin sanottu kevytyrittäjäyys sallittua liiketoimintakiellon aikana ja jos on, millä ehdoilla. Koska tämän rajan varsinainen punnitseminen tapahtuu tilanteen niin vaatiessa vasta oikeudessa, pyrittiin tutkimuksella löytämään perusteltu kynnys esitutinnan aloittamiselle. Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena haastattelemalla liiketoimintakiellon valvontatehtävissä työskenteleviä poliisihenkilöitä ja talousrikossyyttäjiä sekä kevytyrittäjyyden palveluntarjoajien edustajia. Haastattelupyyntöjä lähetettiin yhteensä 14 kappaletta. Näiden lisäksi lähteenä on käytetty kattava määrä aiheeseen liittyviä lakeja esitöineen sekä eri viranomaisten ohjeita ja kannanottoja. Jo ennen tutkimusta oli tiedossa, että kohdennetun aineiston löytäminen tulisi olemaan hankalaa. Aiheen ympärillä on paljon epäselviä kannanottoja, mutta varsinaiseen opinnäytetyön tavoitteeseen liittyviä ei löytynyt yhtään niin selvää, etteikö tutkimusta olisi kannattanut tehdä. Opinnäytetyön pontimena oli havaittu epätietoisuus kevytyrittäjyyden luonteesta ja sen suhteesta muuhun lainsäädäntöön. Tämä epätietoisuus oli havaittavissa kautta harmaan talouden torjuntaan valjastetun viranomaiskentän poliisista verohallintoon. Liiketoimintakiellon osalta kokonaisuutta on selventänyt 2018 voimaan tullut lakiuudistus, jonka mukaan liiketoimintakieltoon voidaan määrätä myös ammatinharjoittaja. Lakiuudistuksen myötä ammatinharjoittaminen tuli niin ikään osaksi liiketoimintakiellon aikana rajoitettua toimintaa.	
Sivumäärä 37 + 3 liitesivua	Tarkastuskuukausi ja -vuosi Maaliskuu 2020
Avainsanat Liiketoimintakielto, kevytyrittäjäyys, talousrikostutkinta	

Sisällys

1.	JOHDANTO	1
1.1.	Aiheen valinta.....	1
1.2.	Näkökulma, tietoperusta ja menetelmät	2
1.3.	Tutkimusongelma, rajausta ja tavoitteet.....	3
2.	LIIKETOIMINTAKIELTO	5
3.	KEVYTYRITTÄJYYS	7
3.1.	Kevytyrittäjäyys palveluntarjoajien silmin	7
3.2.	Kevytyrittäjäyys viranomaisten silmin	9
3.2.1	Eläketurvakeskus.....	9
3.2.2	Verohallinto.....	9
3.2.3	Aluehallintovirasto	11
3.2.4	Poliisi	11
3.3.	Määritelmiä muualla.....	12
4.	SÄÄDÖSPOHJA	14
4.1.	Laki liiketoimintakiellosta.....	14
4.2.	Kirjanpitolaki.....	15
4.3.	Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä.....	16
4.4.	Kaupparekisterilaki	16
4.5.	Ennakkoperintälaki.....	16
4.6.	Yritys- ja yhteisötietolaki	17
4.7.	Yrittäjän eläkelaki	17
5.	TOIMINTAMUOTOJEN VERTAILUA.....	19
6.	TUTKIMUKSEN MUU AINEISTO	21
6.1.	Haastattelut.....	21
6.1.1	Liiketoimintakiellon valvontaa suorittavat poliisihenkilöt	21

6.1.2	Syyttäjät	22
6.1.3	Palveluntarjoajat.....	23
6.2.	Esitutkinta- ja oikeustapaukset	25
6.3.	Kirjallisuus, aiemmat tutkimukset ja artikkelit	26
7.	TULOKSET	27
8.	JOHTOPÄÄTÖKSET	28
8.1.	Liiketoimintakiellon tarkoitus	28
8.2.	Liiketoimintakiellon sisältö	32
8.3.	Esitutkintakynnys	32
8.4.	Palveluntarjoajan ja tilaajan asema	33
8.5.	Lopputulema.....	33
9.	POHDINTA JA TOIMENPIDE-EHDOTUKSIA	35
10.	LÄHTEET	37
LIITTEET		

1. JOHDANTO

1.1. Aiheen valinta

Olen ollut tekemisissä liiketoimintakieltojen kanssa itse vuodesta 2003 alkaen, jolloin minut nimitettiin vanhemman rikoskonstaapelin virkaan Pirkanmaan talousrikosyksikköön Tampereelle. Aluksi kosketuspinta tähän merkilliseen turvaamistoimenpiteeseen tuli talousrikosasioiden yhteydessä tutkittavina liiketoimintakiellon määräämisen edellytyksinä, mutta vuosina 2006 – 2014 toimin suurimmaksi osaksi päätoimisena liiketoimintakiellon valvojana.

Sisäasiainministeriön poliisiosasto päätti tehostaa liiketoimintakiellon valvontaa 2006, joten toukokuun ensimmäisenä päivänä kyseisenä vuonna valvojan virkaan astui lisäksi monta muutakin konstaapelia ympäri Suomen. Samalla keskusrikospoliisiin nimitettiin päällystövirkkaan poliisihenkilö, jonka tehtäväksi tuli koordinoida liiketoimintakiellon valvontaa maanlaajuisesti.

Olen valmistunut poliisin alipäällystökurssilta joulukuussa 2008. Tuolloin tein opinnäytetyön parityönä erään toisen talousrikostutkijan kanssa. Aiheenamme oli liiketoimintakielto, lähinnä sen edellytysten tutkinta ja valvonta. Olen tämän jälkeen ollut myös ministeriön työryhmässä uusimassa liiketoimintakiellon valvonnasta annettua ohjetta ja luennoinut aiheesta eri kursseilla ja seminaareissa. Vuoden 2006 panostuksesta huolimatta liiketoimintakiellon valvonnan kehittäminen on ollut hyvin harvalle virkaihmiselle läheinen asia, ja ongelmakohtien ilmaantuessa sain usein vastata omiin kysymyksiini. Joskus jopa kirjaimellisesti. Tätä opinnäytetyötä tehdessäni sain ikäväkseni huomata, että liiketoimintakiellon valvonta on joillain paikkakunnilla käytännössä ajettu alas kokonaan.

Tämä tausta huomioiden suuri osa opinnäytetyöstäni sisältää sellaista pohdintaa, jota olen vuosien varrella joutunut harrastamaan jo työnikin puolesta. Osa pohdinnasta on tätä opinnäytetyötä tehtäessä syntynyttä uutta ajattelua.

Vuonna 2014 olen siirtynyt töihin ensin Pohjanmaan talousrikosyksikköön, jossa olin hoitamassa valvontatehtäviä jonkin aikaa ennen nimitystä päätoimiseksi rikoshyödyn jäljittäjäksi. Tuosta toimesta olen tätä johdantoa kirjoittaessani ollut virkavapaalla

puolisentoista vuotta hoitaessani Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan ulosottoviraston erikoisperintäyksikössä kihlakunnanulosottomiehen määräaikaista virkaa. Ensimmäinen aiheeni opinnäytetyölleni olikin selvittää poliisin kuulustelutaktiikan mahdollisuuksia ulosottoselvityksessä, mutta mieleni muuttui matkalla. Törmäsin uudelleen liiketoimintakieltoihin eräässä palaverissa, jossa monella viranomaisella totuttuun tapaan olivat liiketoimintakiellon yksityiskohtaisemmat kysymykset epäselviä. Tuolloin puhuttiin ongelmaksi jo muodostuneesta niin sanotusta kevytyrittäjyydestä ja ongelma koski nimenomaan liiketoimintakiellon aikaista toimintaa. Muutama puhelinsoitto tutuille valvojille ja asia oli selvä – opinnäytetyöni ensisijainen tavoite on selvittää talousrikostutkijoille ja erityisesti liiketoimintakiellon valvojille, millä reunaehdoilla kevytyrittäjäyys on mahdollista liiketoimintakiellon aikana, jos ollenkaan. Mahdollista oli tietenkin myös se, että kevytyrittäjän ei tarvitse liiketoimintakiellosta murehtia, jos toiminta osoittautuu täysin lainmukaiseksi.

1.2. Näkökulma, tietoperusta ja menetelmät

Koska opinnäytetyön pohdinnan tuloksen on ensisijaisesti tarkoitus palvella liiketoimintakiellon valvontaa ja valvonnan valtakunnallisia linjauksia, on työn näkökulmakin valittu sen mukaan. Pyrin selvittämään, miltä kevytyrittäjäyys liiketoimintakiellon aikana näyttää sellaisen ihmisen perspektiivistä, jonka tehtävä on määrittää, onko asiassa syytä epäillä liiketoimintakiellon rikkomista. Tämä tarkoittaa perustellun johtopäätöksen esittämistä joko siten, ettei asiasta jää epäselvyyttä tai niin, että asia jää harmaalle alueelle ja joudun esittämään jatkotoimenpide-ehdotuksia asian ratkaisemiseksi.

Opinnäytetyöni sisällöstä osa pohjautuu omiin kokemuksiini liiketoimintakiellon valvontatehtävissä. Haastattelin muutamaa nykyistä valvojaa, mutta taustani takia saatoinkin keskittää kysymykset koskettamaan pelkästään kevytyrittäjien kohtaamista valvontatehtävissä. Valvojien lisäksi jututin talousrikossyyttäjiä ja kevytyrittäjyyttä palveluna tarjoavia yhteisöjä. Kullekin ryhmälle esitetyt kysymyspatterit olivat hyvin tiivistettyjä ja erikseen räätälöityjä ja ne löytyvät tämän opinnäytetyön liitteistä. Haastatteluvastausten analysointiin ei kulunut liikaa aikaa, sillä tutkittava asia on monelle asiantuntijallekin edelleen varsin vieras. Tämä toki oli tiedossa.

Kirjallista pohjaa opinnäytetyölle ei käytännössä löytynyt. Liiketoimintakiellosta on kirjoitettu vähän, ja osin jopa oikeuden päätökset ovat keskenään ristiriitaisia. Kevytyrittäjyyden osalta kaikki materiaali on verkossa. Tällainen työskentelyn laji on lakikirjalle tuntematon käsite ja koko ala tuntuu hapuilevan kiireettömästi eteenpäin kuin pimeässä risukossa. Tekstimuodossa olevat lähteet ovat palveluntarjoajien markkinointi- ja esittelymateriaalien lisäksi liiketoimintakieltoon liittyvien lakien esitöitä, viranomaisten lausuntoja ja ohjeita kevytyrittäjyyttä koskien sekä syventäviä vero-ohjeita. Kirjanpitolautakunnan lausuntojakin tiedän käsitellyn kevytyrittäjien asemaa pohdittaessa, mutta kyseiset lausunnot koskevat kuitenkin jotain muuta kuin itse kevytyrittäjyyttä ja ovat täten vain auttavasti opinnäytetyön viitekehityksessä.

1.3. Tutkimusongelma, rajausta ja tavoitteet

Ongelma on kaikessa suppeudessaan seuraava: Voiko liiketoimintakiellon aikana harjoittaa niin sanottua kevytyrittäjyyttä? Koska tämä asia on todennäköisesti loppujen lopuksi tuomioistuimen ratkaistava, on keskityttävä aiheeseen opinnäytetyön näkökulman kautta. Tarkoituksena ei siis ole saada aikaan ehdotonta kieltoa tai myönnytystä, vaan katsoa asiaa liiketoimintakiellon valvojaa koskettavasta perspektiivistä: milloin on syytä epäillä henkilön syyllistyneen liiketoimintakiellon rikkomiseen?

Syytä epäillä -kynnys on normaalisti suhteellisen matalalla. Tämä on järkevää sekä epäiltyjen että asianomistajien oikeusturvan kannalta. Jokaisen osapuolen kannalta on parasta selvittää virallisesti, onko jossain asiassa tapahtunut rikos vai ei, elleivät osapuolet itse pääse yhteisymmärrykseen. Liiketoimintakiellon rikkomisessa varsinaista asianomistajaa ole, mutta sitä tärkeämpi on mahdollista kevytyrittäjyyttä pohtivien liiketoimintakieltoon määrättyjen kannalta selvittää, onko tämä väylä heille mahdollinen. Tärkeää se on myös liiketoimintakieltoja valvovien poliisihenkilöiden kannalta: olkapäiden kohottelu asiasta kysyttäessä antaa herkästi ammattitaidottoman kuvan. Ehdotonta kantaa poliisin ei kuitenkaan tarvitsekaan ottaa. Riittää, että kertoo asiakkaalle oman näkemyksensä siitä, onko tietyssä menettelyssä hänen ammatillisesta näkökulmastaan syytä epäillä rikoksen tapahtuneen.

Opinnäytetyöstä olen pyrkinyt rajaamaan ulos liiketoimintakieltoon ja kevytyrittäjyyteen liittyvät muut ongelmakohdat – joitain saatan mainita ohimennen. Esitutkintakynnyksen ylittymisen osalta opinnäytetyön pääpaino on liiketoimintakieltoon määrätyn henkilön

toiminnassa. Oma tutkimusaiheensa olisi työn tilaajien ja laskutuspalveluyhtiöiden asema tilanteessa, jossa kevytyrittäminen liiketoimintakiellon aikana katsottaisiinkin liiketoimintakiellon rikkomiseksi. Myöskään liiketoimintakiellon kuvaukseen en näe syytä uhrata suhteellisen pintapuolista esittelyä enempää. Pelkästään liiketoimintakiellon historiaan ja prosessikuvaukseen kuluisi helposti useampi kymmenen sivua tekstiä. Sen sijaan pyrin esittämään sen mahdollisimman suppeasti niin, että asiaan vihkiytymätönkin lukija kuitenkin pääpiirteittäin oppii, mitä liiketoimintakiello tarkoittaa käytännössä.

2. LIIKETOIMINTAKIELTO

Liiketoimintakielto on ollut osa suomalaista lainsäädäntöä jo yli kolmekymmentä vuotta. Ensimmäinen versio laista (13.12.1985/1059) tuli voimaan vuoden 1986 alussa ja sen jälkeen lakiin on tehty monia parannuksia ja tarkennuksia. Merkittävimmät muutokset ovat olleet vuoden 1998 uudistus (19.12.1997/1220), jossa liiketoimintakiellon edellytyksistä poistettiin konkurssivaatimus ja valvonta osoitettiin poliisin tehtäväksi, sekä 2018 voimaan astunut muutos (17.11.2017/749), jossa liiketoimintakielto laajennettiin koskemaan myös ammattitoimintaa. Viimeisimmän lakimuutoksen kautta poistui siis laissa määrittelemätön rajanveto sen suhteen, missä menee liike- ja ammattitoiminnan välinen raja.

Liiketoimintakiellolla on kaksi perimmäistä tarkoitusta: estää vahingollinen liiketoiminta ja ylläpitää luottamusta elinkeinoelämään (*Laki liiketoimintakiellosta, 1§*). Kielto on täten merkittävä elinkeino-oikeudellinen turvaamistoimenpide, koska sillä kajotaan perustuslain 18 §:ssä säädettyyn elinkeinovapauteen.

Liiketoimintakielto voidaan määrätä liiketoiminnassa tapahtuneen rikoksen tai liiketoimintaan liittyvien lakisääteisten velvoitteiden merkittävän laiminlyönnin seurauksena. Ennen kieltoon määräämistä tuomioistuimien tekee asiassa kokonaisarvion. (*Laki liiketoimintakiellosta, 3§*)

Edellytykset liiketoimintakieltoon määräämiselle tutkii poliisi yleensä esitutkinnan yhteydessä, mutta myös erillinen poliisitutkinta asiasta voidaan tehdä. Syyttäjä esittää vaatimuksen liiketoimintakiellon määräämisestä oikeudessa ja tuomioistuimien voi määrätä luonnolliselle henkilölle liiketoimintakiellon 3 – 7 vuodeksi. Kiellon aikana liiketoimintakieltoon määrätty ei saa itse tai toista välikätenä käyttäen harjoittaa kirjanpitovelvollisuuden alaista toimintaa. (*Laki liiketoimintakiellosta, 17.11.2017/749*)

Kiellon noudattamista valvoo poliisi. Liiketoimintakiellon alussa poliisi selvittää kieltoon määrätyn henkilön olosuhteet niin sanotussa alkuselvityksessä. Alkuselvityksen merkitystä on painotettu syystäkin liiketoimintakiellon valvojien keskuudessa. Sen ensisijainen tehtävä on antaa valvontaa suorittavalle poliisille käsityksen siitä, miten yleensä entinen yrittäjä aikoo hoitaa toimeentulonsa liiketoimintakiellon aikana. Toisaalta alkuselvityksen jälkeen liiketoimintakieltoon määrättyllä ei pitäisi olla epäselvyyksiä siitä, mitä kiellon aikana saa tehdä ja mitä ei. Kokemukseni mukaan valvojien kesken vallitsee välillä erilaisia

näkemyksiä siitä, millainen toiminta liiketoimintakiellon aikana on sallittua ja millainen ei. Miten paljon päätösvaltaa voi palkkатыössä olla, ennen kuin henkilö katsotaan yhteisön tosiasialliseksi toimijaksi? Missä menee ammatinharjoittamisen ja harrastetoiminnan raja? Ja uusimpana kuumana perunana: onko kevytyrittäjyys sallittua?

Liiketoimintakiellosta annetun lain esitöitä on vuosien varrella tutkittu ahkerasti vastausten löytämiseksi liiketoimintakiellon valvonnassa pintaan nousseille kysymyksille. Keskustelu on jatkunut pitkälle siitä syystä, että lainsäätäjät ja lausunnonantajat eivät ole osanneet kuvitella, millaisiin ongelmiin liiketoimintakiellon valvonnassa voidaan törmätä. Lain ja sen esitöiden vajavaisuuden vuoksi olen törmännyt oman urani varrella jopa tuomioihin, jotka ovat perusteiltaan ristiriidassa keskenään.

Julkista rekisteriä liiketoimintakielloista pitää Oikeusrekisterikeskus. Kiellon ajaksi poliisiasiain tietojärjestelmään kirjataan sekalaisilmoitus liiketoimintakiellosta. Kiellon rikkomisesta säädetään Rikoslain 16:11§:ssä.

3. KEVYTYRITTÄJYYS

Kevytyrittäjyys käsitteenä kattaa eri puheissa paljon toimintoja, joiden sisällöt poikkeavat toisistaan jonkin verran. Esimerkiksi OP:n kevytyrittäjä-palvelussa asiakas saa oman Y-tunnuksen palveluntarjoajan hoitaessa tämän laskutuksen, kirjanpidon ja muun byrokratian (<https://op-kevytyrittaja.fi/>). Tällaisessa tapauksessa kevytyrittäjän asema elinkeinotoiminnan harjoittajana on niin selvä, että se jätetään tässä tutkimuksessa tarkemman selvittelyn ulkopuolelle. Keskitymme niihin tapauksiin, joissa kevytyrittäjällä ei ole Y-tunnusta eikä toiminimeä, vaan toimii täysin omana henkilönään palveluntarjoajan hoitaessa kirjanpidon, veroilmoitukset ja maksuliikenteen omissa nimissään.

3.1. Kevytyrittäjyys palveluntarjoajien silmin

Tarkasteltavasta palveluntarjoajasta riippumatta kevytyrittäjyys esitetään hyvin pitkälle samanlaisena palveluna: asiakkaalle tarjotaan yrittäjän vapautta ilman siihen kuuluvaa byrokratiaa. Pähkinänkuoressa selitettynä asiakas tekee palveluntarjoajan kanssa sopimuksen (yleensä kirjautumalla palvelun asiakkaaksi), etsii itselleen työt ja ilmoittaa töistään laskutustiedot palveluntarjoajalle. Palveluntarjoaja laskuttaa työn teettäjää ja hoitaa kaiken asiaan liittyvän paperityön. Kevytyrittäjä saa työstään korvauksen palveluntarjoajan maksamana työkorvauksena omalle tililleen. Palveluntarjoaja pidättää välistä joko kiinteän tai tapauskohtaisen palkkionsa ja kattaa tällä omat kulunsa. Kevytyrittäjyyttä markkinoidaankin huolettomana ja vapaana väylänä kohti yrittäjyyttä, alustana, jonka avulla voi testata omaa yritysideaansa ilman yrittäjyyden alkuun liittyviä riskejä.

Kevytyrittämiselle on ollut selkeä tilaus ainakin tilastojen valossa. Esimerkiksi Ukko.fi-laskutuspalvelua pyörittävä SLP Group Oy on rekisteröity 1.7.2012, Eezy osuuskunta jo 2008 ja Odeal Oy kesällä 2009 (www.ytj.fi). Vuonna 2014 kevytyrittäjiä oli 32.000 kappaletta ja määrä on ollut tasaisessa nousussa siten, että vuodelle 2019 ennustettiin yli 150.000 kevytyrittäjän määrää (www.uusityo.fi/tilastotietoa).

Alan merkittävimmät yritykset yhdistyivät 2018 perustaen Uusityö ry:n parantamaan kevytyrittäjien palveluntarjoajien toimintaedellytyksiä ja selkeyttämään toimialansa pelikenttää. Yhdistyksen nettisivuilla on listattu eettiset ohjeet, joihin kuuluu muiden muassa laillisuus, viranomaisten ohjeiden noudattaminen ja erityistapausten selvittäminen. (www.uusityo.fi/uusityo-ry)

Kevytyrittäjyyden luonnetta voi tarkastella palveluntarjoajien markkinointi- ja sopimusmateriaalien lisäksi myös siitä näkökulmasta, millaista liiketoimintaa palveluntarjoajat harjoittavat. Yritystietojärjestelmän (www.ytj.fi) mukaan alan suurimpien yritysten viralliset toimialat ovat ”ohjelmatoimistot ja manageripalvelut”, ”muut henkilöstön hankintapalvelut” tai ”esittäviä taiteita palveleva toiminta”.

Osalla palveluntarjoajista on olemassa vastuuvakuutus, joka kattaa myös kevytyrittäjän toiminnan. Esimerkiksi Ukko.fi-palvelussa vakuutuksen voimassaolo edellyttää kevytyrittäjän tekemää ilmoitusta toiminnan aloittamisesta. Mahdollisiin riitatapauksiin virheellisestä työsuorituksesta vakuutuksesta ei kuitenkaan ole apua. (<https://www.ukko.fi/wp-content/uploads/2019/09/Toiminnan-vastuuvakuutuksen-ehdot-2019.pdf>).

Kattavimmin kaikkien palveluntarjoajien sopimusehdoista ulkopuolinen pääsee ilman rekisteröitymistä netissä tutustumaan Free-laskutuksen ehtoihin. Pitkässä tekstissä mainitaan, että kyseessä on laskutusta koskeva palvelusopimus. Kevytyrittäjä huolehtii kaikesta sopimisesta ja vastuista töihinsä liittyen itse eikä saa tehdä minkäänlaisia sopimuksia palveluntarjoajan nimissä. Laskutuksen oikeellisuudesta huolehtimisen ja riita-asoiden hoitaminen sekä vahingonkorvausvastuu ovat yksin kevytyrittäjän. (*Käyttöehdot Free- Laskutus Oy:n laskutuspalvelulle ja Free Yrittäjyydelle*, <https://extranet.freelaskutus.fi/site/terms>, viitattu 16.10.2019.)

Pääsääntö palveluntarjoajien viestinnässä on, että vaikka palveluntarjoaja maksaa korvauksen kevytyrittäjälle palkkana, ei kevytyrittäjä ole työsuhteessa palveluntarjoajaan.

Palveluntarjoajat houkuttelevat asiakkaita helppoudella: ei Y-tunnusta, ei kirjanpitovelvollisuutta, ei byrokratiaa. Palveluntarjoaja hoitaa kaiken tämän kevytyrittäjän puolesta, jolloin asiakkaalle jää toimeksiantojen hankkiminen, sopiminen ja työn tekeminen. Laskutustiedot lähetetään palveluntarjoajalle ja raha tulee työkorvauksena tilille, tarvittaessa vaikka heti.

3.2. Kevytyrittäjäyys viranomaisten silmin

Koska maassamme on kattava viranomaisverkosto ja työelämä tarkkaan säädeltyä, on luonnollista, että tällaista palkansaajan ja yrittäjän välimaastoon osuvaa toimintaa tarkastellaan viranomaisten ottamista näkökulmista. Ongelmaksi muodostunee se, että kukin viranomainen pyrkii ottamaan ensisijaisesti oman näkökulmansa mukaisen kannan, koska lainsäädäntö ei tunne kevytyrittäjän kaltaista välimuotoa.

3.2.1 Eläketurvakeskus

Eläketurvakeskus ei sinällään tarjoa eläkerahastojen hallintopalveluita tai suorita eläkkeitä, vaan on lakisääteinen työeläketurvan kehittäjä ja lausuntojen antaja. Tässä ominaisuudessa on luonnollista, että Eläketurvakeskus on ottanut kantaa myös kevytyrittäjien asemaan eläkemaksujen osalta.

Eläketurvakeskuksen mukaan kevytyrittäjä on eläkelakeja tulkittaessa yrittäjä. Lähtökohtana on se, että jos henkilö ei työllisty toisen palveluksessa, vaan työllistää itse itsensä, on kyseessä yritystoiminta. Tämän tulkinnan perusteella myös kevytyrittäjä on velvollinen ottamaan itselleen yrittäjän eläkevakuutuksen, jos yritystoimintaa harjoitetaan vähintään neljä kuukautta ja työn arvo ylittää 7799,37 euron rajan vuodessa. (<https://www.etk.fi/blogit/myos-kevytyrittaja-on-oikea-yrittajaa>, viitattu 30.10.2019)

3.2.2 Verohallinto

Verohallinto tarkastelee kevytyrittäjän asemaa lähinnä tuloverotuksen näkökulmasta. Kun kevytyrittäjän ja palveluntarjoajan välillä ei ole sovittu työsuhteesta, on kysymyksessä palkan sijaan työkorvaus. Työn myyjänä on tällöin työn suorittaja. Vaikka verohallinto ei pidäkään kevytyrittäjää yrittäjänä mitä tuloverotukseen tulee, on palveluntarjoajan asema olla kolmas osapuoli työn suorittajan ja kevytyrittäjän asiakkaan välisessä sopimuksessa. (<https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/62252/laskutuspalveluyritysten-ja-niiden-k%C3%A4ytt%C3%A4jien-verotuskysymyksi%C3%A4/>, viitattu 30.10.2019)

Verohallinnon nettisivuilla on sarja artikkeleita koskien harmaata taloutta. Ilmiöistä nostetaan esille kevytyrittäjäyys työnteon uusien muotojen käsittelyssä. Kyseisellä sivulla todetaan seuraavaa:

”Ulosottovelalliset käyttävät laskutuspalveluja hyväkseen yrittäessään välttää tulon ulosmittauksen. Osa laskutuspalvelun tarjoajista mahdollistaa tulojen nostamisen myös virtuaalivaluuttana. Liiketoimintakieltoa kierretään käyttämällä laskutuspalvelua, koska kevytyrittäjä katsotaan verotuksessa ensisijaisesti yrittäjän sijasta palkansaajaksi.” (<https://www.vero.fi/harmaa-talous-rikollisuus/ilmi%C3%B6t/ty%C3%B6nteon-uudet-muodot/>, viitattu 14.11.2019)

Oheinen sitaatti kielii verohallinnon suhtautumisesta laskutuspalveluyrityksien antamiin mahdollisuuksiin harmaan talouden harjoittamiseen. Viimeinen lause on tulkittava siten, että kevytyrittäjän työtulon verottaminen kuten palkansaajalta mahdollistaa liiketoimintakiellon kiertämisen kevytyrittäjyyden kautta. Toisin sanoen siis erilainen verokohtelu estäisi verohallinnon näkökulmasta liiketoimintakiellon kiertämisen.

Opinnäytetyötä varten hankitussa aineistossa törmää usein puheeseen elinkeinotoiminnasta, ammatinharjoittamisesta ja liiketoiminnasta sekä vielä erikseen yrittäjyydestä. Jopa viranomaiset menevät välillä sekaisin eri termien kanssa, mutta oleellisinta lie perehtyä liike- ja ammattitoiminnan käsitteisiin. Tämä siksi, että laki liiketoimintakiellosta mainitsee nimenomaisesti nämä kaksi termiä. Esimerkiksi yrittäjyyttä ei laissa kielletä, vaikka se usein sama asia onkin. Vaikka laeista tai niiden esitöistä ei löydy tyhjentävää selvitystä liike- tai ammattitoiminnalle, on verohallinto syventävissä vero-ohjeissaan ottanut asiaan kantaa.

Verohallinnon syventävien ohjeiden mukaan elinkeinotoiminta käsittää liikkeen- ja ammatinharjoittamisen, eli kyseessä on niin sanottu kattotermi. Ohjeessa on listattu elinkeinotoiminnalle tyypillisiä piirteitä, joiden ei kuitenkaan kaikkien tarvitse täyttyä. Verohallinnon mukaan elinkeinotoimintaan liittyy usein seuraavat tunnusmerkit:

- voiton tavoittelu
- itsenäisyys
- suunnitelmallisuus
- jatkuvuus
- riski
- rajoittamaton tai laaja potentiaalinen asiakaskunta

(Verohallinnon syventävät vero-ohjeet, dnro 5/345/2009, annettu 27.1.2009)

Liiketoimintakiellon valvonnassa on aiemmin ollut yleinen tapa, että liike- ja ammattitoiminnan merkittävämmäksi eroksi on katsottu toiminnan riski ja myytävä tuote tai palvelu. Perinteistä ammatinharjoittamista on pidetty toimintana, johon ei ole sidottu merkittävää pääomaa ja merkittävin tulonlähde ja myyntiartikkeli on oma työ. Täten on pääteltävissä, että verottajan listaamista elinkeinotoiminnan tunnusmerkeistä ammatinharjoittamisen tunnistamiseen riittää vähemmät yhtäläisyydet listan kanssa kuin liiketoiminnan osalta.

3.2.3 Aluehallintovirasto

Aluehallintovirasto valvoo muun muassa tilaajavastuun toteutumista eri toimialoilla. Tilaajavastuulain osalta kevytyrittäjän ja työn tilaajan suhteita ja vastuita käsitellään tuonnempana kohdassa 3.3. Aluehallintoviraston ohjeen mukaan kevytyrittäjän taustat tulee kuitenkin selvittää kuin kenen tahansa muun alihankkijan. Työntekijöiden taustojen tarkistamista tilaajavastuulaki ei vaadi. (<https://www.avi.fi/web/avi/-/tilaajan-on-selvitettava-kevytyrittajien-velvoitteidenhoito-rakennusala>lla, viitattu 30.10.2019)

3.2.4 Poliisi

Laki liiketoimintakiellosta sälyttää päävastuun liiketoimintakieltojen valvonnasta poliisin harteille. Muille viranomaisille laissa on jätetty niin sanottu huolenpitovastuu, eli velvollisuus kiinnittää huomiota liiketoimintakieltoihin, jos niiden kanssa joudutaan viranomaistoiminnassa tekemisiin. (*Laki liiketoimintakiellosta 21a§*)

Toimiessani liiketoimintakiellon valvojana koko maan kattava valvontaverkosto oli järjestetty siten, että valvontatoimia koordinoitiin keskusrikospoliisin pääosastolta ja kullekin alueelle nimetyt valvojat vastasivat oman alueensa valvontatoimista. Keskusrikospoliisiin oli nimetty päällystöön kuuluva koordinaattori, jonka tehtäviin kuului muun muassa valvojien neuvottelupäivien ja tehovalvontaviikkojen järjestäminen, valvojien ohjeistaminen tarvittaessa sekä valvonnan valtakunnan tason toimien yhtenäistäminen ja kehittäminen. Lisäksi keskusrikospoliisissa kirjattiin valvontaan liittyvät sekalaisilmoitukset poliisiasiaain tietojärjestelmään ja jaetaan sen jälkeen oikean alueen valvojalle. Opinnäytetyöhön liittyvien haastattelujen ja niiden yhteydessä käytyjen keskustelujen perusteella toiminta on edelleen pysynyt samanlaisena. Sekään ei ole muuttunut, etteivät

valvojat välttämättä uskalla ottaa jyrkkää kantaa liiketoimintakieltoon liittyvissä asioissa, ellei asiasta ole selvää ohjeistusta tai vakiintunutta oikeuskäytäntöä.

Tutkimustyöni alussa selvisi, että keskusrikospoliisissa on tehty lyhyt kevytyrittäjyyteen liittyvä muistio, jossa ei kuitenkaan oteta tiukasti kantaa kevytyrittäjyyden sallittavuuteen liiketoimintakiellon aikana. Ylipäätään ohjeistus asiassa koettiin vajavaiseksi.

Liiketoimintakiellon valvojien koulutuspäivillä siitä oli jonkin verran puhetta KRP:n taholta, mutta mielestäni se ei ollut missään nimessä riittävää eikä hyvin perusteltua. (Poliisi 2)

Ongelma on tiedostettu koordinoivassa yksikössä ja asiaan on mitä ilmeisimmin tulossa muutos.

3.3. Määritelmiä muualla

Kevytyrittäjyydestä ja etenkin sen lainopillisesta puolesta on kirjoitettu vähän, ja useat kirjoittajat pyrkivät olemaan tekemättä jyrkkiä tulkintoja lainopillisiin asioihin. Löytämäni artikkelit kuvaavat lähinnä kevytyrittäjyyden käytännöllistä puolta sekä kevytyrittäjän asemaa työttömyyteen suhteutettuna. Lakeihin ja kevytyrittäjän asemaan liittyvät kirjoitelmat olivat lähinnä eläketurvakeskuksen ja verohallinnon linjauksien pohdintaa ja uudelleenpureskelua. Joissain tapauksissa kuitenkin kevytyrittäjän velvollisuus ottaa yrittäjän eläkevakuutus saattaa olla signaali siitä, että kyseessä on yritys- eikä esimerkiksi harrastustoiminta.

Jos jossain on otettu kantaa sen puolesta, onko kevytyrittäjä palkansaaja vai yrittäjä, niin useimmissa yhteyksissä puhutaan yrittäjästatuksen puolesta. Osa näistä kirjoituksista on suoraan YEL-vakuutuksen puolustuspuheenvuoroja, osa taas ei.

Rakkaalla lapsella on monta nimeä, eli kevytyrittäjyys on laskutusyrittäjyyttä. Monen mielestä ei pitäisi puhua ollenkaan kevytyrittäjyydestä, koska sellaista ei lainsäädännössä ole olemassa. Työtä tehdään joko työntekijänä tai yrittäjänä. (<https://www.yrittajat.fi/suomen-yrittajat/liityjaseneksi/>)

*kevytyrittajajäsentyys/7-kysymystä-kevytyrittäjyydestä-570788, viitattu
31.10.2019)*

4. SÄÄDÖSPOHJA

Vuoden 1986 alussa voimaan astunut laki liiketoimintakiellosta on vain pintaraapaisu, kun tutkitaan, mikä on kevytyrittäjän asema liiketoimintakiellon määrittämisen jälkeen. Lain itsessään pitäisi olla pääasiallinen ohjenuora niin kieltoon määrätyille kuin kieltoa valvoville.

Omassa toimessani liiketoimintakiellon valvojana törmäsin kuitenkin useasti tilanteisiin, joissa kieltoon määrätyn velvollisuus lain noudattamiseen ilman tarkempaa ohjeistusta vaaransi kyseisen henkilön oikeusturvan. Lain kirjainta tulkitessa helposti törmää viittauksiin muihin lakeihin ja hallituksen esityksiin, joissa tarkkoja rajanvetoja ei kuitenkaan tehdä. Jos aiemmin ongelmana oli liikkeen- ja ammatinharjoittamisen välinen ero, ollaan kohta ongelmissa kevytyrittäjien kanssa, jos yksikään auktoriteetti ei ota asiaan selvää kantaa. Liian monesti aineistoa tähän opinnäytetyöhön etsiessäni vastaan tuli toteamus siitä, ettei laki tunne kevytyrittäjyyttä. Se ei vain yksinkertaisesti riitä kun aletaan puhua rajanvedosta laillisen toiminnan ja maksimissaan kahden vuoden vankeustuomion välillä.

4.1. Laki liiketoimintakiellosta

Liiketoimintakiellosta annetun lain perusteella määritellään muiden muassa liiketoimintakiellon määrittämisen edellytykset, kieltoon määrättävien henkilöpiiri sekä kiellon sisältö. Laissa on kieltoon liittyen paljon muitakin yksityiskohtia, mutta tämän työn kannalta käytännössä merkityksellisimmät pykälät ovat 1 ja 4.

Kyseisessä laissa liiketoiminta terminä on laajennettu tarkoittamaan liiketoiminnan lisäksi myös ammattitoimintaa (*Laki liiketoimintakiellosta, 1§*). Erikseen mainitaan, että toiminnan on oltava kirjanpitovelvollisuuden alaista. Aiemmin laki valvoessa tuli monesti eteen tilanne, jossa piti tehdä rajanvetoa liike- ja ammattitoiminnan välillä. Lakia muutettiin siten, että 15.1.2018 alkaen liiketoimintakiello on koskenut myös ammattitoimintaa (*HE 269/2016 vp*).

Lain esitöistä löytyy yksi maininta kevytyrittäjistä:

”Tällä hetkellähän ammattitoimintaa (esim kevytyrittäjät) voi harjoittaa, vaikka muunlaisesta liiketoiminnasta tai yhtiömuotoisesta toiminnasta on langetettu liiketoimintakielto (mahdollista vain lakisääteisten velvollisuuksien laiminlyönnistä).” (Suomen Yrittäjät ry:n lainsäädäntöasioiden päällikkö Tiina Toivosen asiantuntijalausunto liiketoimintakiellosta annetun lain muuttamisen yhteydessä)

Kevytyrittäjyyden rinnastaminen liike- ja ammattitoimintaan näin suoraviivaisesti on hankitussa aineistossa melkoinen harvinaisuus. Laki liiketoimintakiellosta antaa kuitenkin vain osittaisia vastauksia tutkimusongelmaan, joten tarkennusta on etsittävä kirjanpitolain puolelta.

4.2. Kirjanpitolaki

Liiketoimintakieltolain viittaus kirjanpitolakiin on selvä, mutta tätä lakia tulkitessa asia ei syvenny juurikaan.

”Kirjanpitolaki ei sisällä erityisiä liiketoiminnan tai ammattitoiminnan määritelmiä, mutta näillä tarkoitetaan sellaista toimintaa, josta luonnollisella henkilöllä on kirjanpitovelvollisuus. Vuoden 2016 alusta voimaan tulleen kirjanpitolain uuden 1 a §:n mukaan luonnollinen henkilö, maatilatalouden ja kalastuksen harjoittajaa lukuun ottamatta, on kirjanpitovelvollinen harjoittamastaan liike- tai ammattitoiminnasta.” (HE 269/2016 vp)

Sitaatin mainitsevat erityiset liike- ja ammattitoiminnan määritelmät ovat loistaneet poissaolollaan liiketoimintakiellon valvonnassa. Näiden erottelun osalta ongelma poistui 2018 sillä, että lakia uudistettaessa liiketoimintakielto laajennettiin koskemaan sekä liike- että ammattitoimintaa.

Kirjanpitolaissa ei, ehkä vähän yllättäen, oteta esityötkään mukaan lukien kantaa siihen, mitä on liike- ja ammattitoiminta tai miten kirjanpitovelvollisuus kohdentuu laskutuspalvelua käytettäessä.

4.3. Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä

Niin sanottu tilaajavastuulaki on ollut voimassa vuodesta 2006. Lain mukaan tilaajan on maksettava laiminlyöntimaksua, jos se on tehnyt liiketoimintakieltoon määrätyn elinkeinonharjoittajan kanssa alihankintatyöstä (*Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä 9§*).

Lain 12§ mukaan lakia valvoo työsuojeluviranomainen. Aluehallintovirasto on antanut tiedotteen 20.9.2019 tilaajavastuusta koskien kevytyrittäjää alihankkijana. Tiedotteen mukaan myös kevytyrittäjien osalta täyttyy tilaajan selvitysvelvollisuus, kun alihankintaa ostetaan tällaiselta yrittäjältä. Tiedotteessa tosin ei mainita mahdollisen liiketoimintakiellon selvittämistä erikseen. (<https://www.avi.fi/web/avi/-/tilaajan-on-selvitettava-kevytyrittajien-velvoitteidenhoito-rakennusalalla>, viitattu 16.10.2019)

4.4. Kaupparekisterilaki

Kaupparekisterilain 3§ mukaan elinkeinotoimintaa harjoittava luonnollinen henkilö on velvollinen tekemään perusilmoituksen kaupparekisteriin ennen toiminnan aloittamista. Kyseisessä lainkohdassa on eritelty maatilatalouden ja kalastuksen harjoittajat, aivan kuten kirjanpitolaissakin. Näiden toimien harjoittajat jäävät siis tämän velvollisuuden ulkopuolelle. Muiden liike- ja ammattitoiminnan harjoittajien on lain mukaan yksiselitteisesti tehtävä ilmoitus kaupparekisteriin.

Rekisteröinnin seurauksena ilmoituksen tekijä saa välittömästi itselleen Y-tunnuksen (<https://www.prh.fi/fi/kaupparekisteri/yleista/ytj.html>, viitattu 14.11.2019).

4.5. Ennakkoperintälaki

Ennakkoperintälaissa määritellään muun muassa se, mikä on työnantaja. Lain mukaan työnantajuus ei määräydy pelkästään sen perusteella, kuka palkan maksaa, vaan myös sen perusteella, kenen lukuun palkanmaksuun perustuva työsuoritus on tehty. (*Ennakkoperintälaki 2 luku 13§*)

Täten ei voida ajatella, että palveluntarjoaja olisi kevytyrittäjän työnantaja. Palveluntarjoajien markkinoinnissa mainitaankin, että työsuhdetta ei synny laskutuspalvelusopimuksen kautta, kuten aiemmin on mainittu.

4.6. Yritys- ja yhteisötietolaki

Lukuisista palveluntarjoajista suurin osa tarjoaa kevytyrittäjyyttä keinona laskuttaa työstään ilman Y-tunnusta. Laskut lähetetään palveluntarjoajan nimellä ja Y-tunnuksella varustettuna, ja varsinaisen työn tekijän ja tilaajan oikean sopimuskumppanin tiedot näkyvät laskulla sen yksilöintitietoina. Laki asettaa yrittäjän rekisteröintivelvoitteen muista laeista tuttuun paikkaan liike- ja ammattitoiminnan harjoittamisen kynnykselle.

”Yritys- ja yhteisötietojärjestelmään rekisteröidään seuraavat yhteen tai useampaan asianomaiseen kantarekisteriin rekisteröivät yritykset ja yhteisöt: 1) elinkeinotoimintaa harjoittava luonnollinen henkilö ja kuolinpesä;” (Yritys- ja yhteisötietolaki 3§)

”Pykälän 1 momentin mukaan rekisteröitäviä olisivat ensinnäkin luonnolliset henkilöt ja kuolinpesät, jotka harjoittavat elinkeinotoimintaa (liike- tai ammattitoimintaa).” (HE 188/2000 vp)

4.7. Yrittäjän eläkelaki

Yrittäjän eläkelain määrittää yrittäjän eläketurvan lisäksi eläkemaksujen maksamisen rajat sekä se, mitä yrittäjällä tarkoitetaan.

Yrittäjän eläkelain 2 luvun 3§ mukaan yrittäjä on henkilö, joka tekee ansiotyötä ilman työ- virka- tai toimisuhdetta. Tämä käytännössä viittaa työskentelyn itsenäisyyteen ja siihen, että yrittäjällä voi olla monta toimeksiantajaa eikä ole yhden teettäjän varassa. Saman luvun seuraavassa pykälässä määrittää lain ulkopuolelle jäävä yritystoiminta muun muassa jatkuvuuden (vähintään neljä kuukautta) ja työtulon suuruuden suhteen.

Hallituksen esityksestä ei löydy yksityiskohtaisia perusteluja sille, miksi jatkuvuuden ja työtulon rajat on asetettu tiettyyn kohtaan. Olettaisin tämän olevan jollain tapaa perusteltu

raja sille, milloin toiminta ylittää satunnaisuuden ja harrastelun rajat ja siitä tulee vähäistä merkittävämpää elinkeinotoimintaa.

Vaikka moni palveluntarjoaja ilmoittaa itse seuraavansa kevytyrittäjien työtuloa, on yrittäjän eläkelain mukaan yrittäjän itse huolehdittava työeläkevakuutusmaksuistaan. Kevytyrittäjien tapauksessa esimerkiksi kahden eri laskutuspalvelun käyttö voi nopeastikin johtaa siihen, että työtulon raja ylittyy ilman, että palveluntarjoajat kiinnittävät siihen huomiota.

5. TOIMINTAMUOTOJEN VERTAILUA

Kevytyrittäjyyttä on suhteellisen hankala peilata lakiin liiketoimintakiellosta pelkästään lakikirjaa tarkastelemalla. Ei ole epäilystäkään siitä, onko esimerkiksi ammatinharjoittajana toimiminen kiellettyä liiketoimintakiellon aikana. Hedelmällisempää voisi olla vertailla muutamaa eri työskentelymuotoa keskenään ja tutkia, eroaako kevytyrittäjyys selvästi kielletyistä ja sallituista menettelymalleista. Samalla kenties voidaan nähdä, missä kohdin ovat selkeimmät erot eri työskentelymenetelmien välillä ja kallistaako se vaakakuppia johonkin suuntaan ajatellen kevytyrittämisen sallittavuutta tai laittomuutta liiketoimintakiellon aikana.

Oheiseen taulukkoon olen valinnut kolme eri työskentelymallin toimijaa, joista jokainen voi suorittaa esimerkiksi omakotitalon takan muurausurakan omaa ammattitaitoaan käyttäen. Periaatteessa yksi ammatti-ihminen voi edustaa samanaikaisesti kaikkia tarkastelun kohteeksi otettua toimintamuotoa; kevytyrittäjää, ammatinharjoittajaa Y-tunnuksella ja palkansaajaa. Ei ole tavatonta, että esimerkiksi lääkäri on palkkatöissä ja sen lisäksi tekee keikkatöitä omalla toiminimellään. Tässä esimerkissä olen valinnut lääkärin sijaan työntekijäksi muurarin, jonka voi yhtä hyvin ajatella tekevän töitä kolmessa roolissa – palkansaajana rakennusyhtiössä sekä muuna aikana pienempiä keikkatöitä joko omalla toiminimellään tai kevytyrittäjänä. Kahden viimeksi mainitun laskutustavan päällekkäisyys voi tulla kyseeseen, jos esimerkiksi muurari haluaa maksun työstään pikaisesti. Osa kevytyrittäjyyden palveluntarjoajista nimittäin tarjoaa tällaista palvelua, jossa työkorvaus tulee lähes välittömästi kevytyrittäjän tilille, vaikka työn teettäjä ei olisi vielä siitä maksanutkaan.

Esimerkkitaulukon ensimmäisessä sarakkeessa tarkoitettu kevytyrittäjä käyttää palveluntarjoajaa, joka hoitaa toimintaan liittyvän byrokratian mutta ei edellytä kevytyrittäjältä Y-tunnusta.

Taulukossa ammatinharjoittaja on omalla nimellään elinkeinotoimintaa harjoittava henkilö, joka tekee työn omilla työkaluillaan ja käyttää kirjanpitäjää sekä laskutukseen että rahaliikenteen hoitamiseen.

Kolmantena vertailukohtana on palkansaaja, joka on työsuhteessa yritykseen, joka tarjoaa erilaisia rakennuspalveluita.

Että esimerkki olisi helpompi hahmottaa, kuvitellaan tilanne, jossa omakotiasuja pyytää tarjouksia takan muuraustyöstä tarvikkeineen ja tarjouskilpailun perusteella valitsee esimerkin mukaisesti joko kevytyrittäjän, yksityisen ammatinharjoittajan tai osakeyhtiön, joka lähettää paikalle palkkalistoillaan olevan muurarin.

	Kevytyrittäjä	Ammatinharjoittaja	Palkansaaja
Y-tunnus	Ei	Kyllä	Ei
Kirjanpito	Palveluntarjoaja hoitaa osana omaa kirjanpitoaan	Tilitoimisto hoitaa ammatinharjoittajan toimittamien tietojen ja tositteiden pohjalta	Työnantaja hoitaa joko itse tai ostopalveluna
Laskutus	Palveluntarjoaja hoitaa kevytyrittäjän toimittamien tietojen pohjalta	Tilitoimisto hoitaa ammatinharjoittajan toimittamien tietojen pohjalta	Työnantaja hoitaa
Veroilmoitukset	Palveluntarjoaja hoitaa	Tilitoimisto hoitaa	Työnantaja hoitaa
Työn valvonta ja vastuu	Kevytyrittäjä itse	Ammatinharjoittaja itse	Työnantajan vastuulla
Urakkasopimuksen osapuoli	Kevytyrittäjä	Ammatinharjoittaja	Työnantaja
Tulonlähde	Työn teettäjä palveluntarjoajan kautta	Työn teettäjä	Työnantajan maksama palkka

Taulukko 1. Eri työskentelymuotojen vertailua

Taulukosta näkee, miten lähellä kevytyrittäjäyys on ammatinharjoittamista valituilla asioilla. Toisaalta palkansaajan ja kevytyrittäjän välillä on hyvin vähän yhtäläisyyksiä.

6. TUTKIMUKSEN MUU AINEISTO

Muulla aineistolla tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä sellaista materiaalia, jota ei suoraan ole saatavilla kevytyrittäjyydestä kiinnostuneille tai ei lakikirjasta löydy. Käytännössä siis itse jäljitettävää ja hankittavaa hiljaisempaa tietoa, jonka eteen täytyy kaivaa hiukan syvemmältä. Tiesin jo aiemmasta kokemuksestani liiketoimintakieltoihin liittyen, että selkeitä kannanottoja asiaan on hankala löytää, ja kun siihen vielä lisätään marginaaliasiana kevytyrittäjyys, pientäkin tiedonmurusta voi pitää varsinaisena aarteena.

6.1. Haastattelut

Oman työkokemukseni avulla minulla oli jonkinlainen käsitys siitä, miltä tahoilta kevytyrittäjyyteen ja liiketoimintakieltoihin liittyviä asioita voisi alkaa kysellä. Koska liiketoimintakiellon valvonta on lakisääteisesti poliisin tehtävä, ovat valvontaa suorittavat poliisihenkilöt itseoikeutettu haastateltavien ryhmä. Toinen asiantuntijataso on talousrikossyyttäjät, jotka työkseen vaativat liiketoimintakieltoja ja ajavat syytteitä liiketoimintakiellon rikkomisesta. Kolmantena päätin haastatella palveluntarjoajia, joiden toimialaan kevytyrittäjyyteen liittyvien palvelujen tuottaminen kuuluu.

6.1.1 Liiketoimintakiellon valvontaa suorittavat poliisihenkilöt

Sopivia haastateltavia etsiessä kävi ilmi, että pitkään valvontatyössä olleita asiantuntijoita ei enää ollut juurikaan samoissa tehtävissä. Tämän lisäksi kevytyrittäjyys ei ollut tullut kenellekään esiin siinä määrin, että pohdintaa liiketoimintakiellon rajoista olisi tehty. Tästä huolimatta varovaisia näkemyksiä aiheesta oli, vaikka ohjeistus ylemmältä taholta koettiin vajavaiseksi. Poliisin edustajille esitetyt kysymykset ovat opinnäytetyön liitteenä 1.

”Mielestäni kevytyrittäjä on yrittäjä siinä missä muutkin yrittäjät. Kevytyrittäjyyttä tarjoavat yritykset tarjoavat lähinnä tilitoimistopalveluita”. (Poliisi 2)

”Liiketoiminnan harjoittaja, mutta vain pienemmällä riskillä.” (Poliisi 3)

6.1.2 Syyttäjät

Liiketoimintakiellon valvontaa suorittavien poliisihenkilöiden osalta näkökulma liiketoimintakieltoon ja kevytyrittäjyyteen on käytännöllisempi kuin syyttäjillä. Siinä missä poliisi pohtii, onko jokin asia tapahtunut ja missä määrin, syyttäjän näkökulma on enemmän ehkä siinä, onko kyseessä rangaistava teko. Tästä syystä syyttäjille esitetyt kysymykset (liite 2) poikkesivat poliiseille esitetyistä huomattavasti.

Liiketoimintakiellosta annetun lain hengen mukaista on sopimattoman ja vahingollisen liiketoiminnan estäminen. Täten syyttäjiltä kysyttiin, voiko kevytyrittäjänä heidän näkemyksensä mukaan syyllistyä talousrikoksiin.

Totta kai, mutta jos tulot ja menot kirjanpidossa oikein, ei kai silloin mitään rikosta ole lähtökohtaisesti. Silloin tietysti jos ohimyyntituloja, kp:n ulkopuolisia tilejä/käteistuloja, tai jos kirjanpidossa perusteettomia kulutositteita. Ukko.fi jne tekee käsittääkseni kirjanpidot saamansa aineiston perusteella...Eli se ei vastaa muusta, ihan kuten kirjanpitäjälläkin sen asema. Vaikka kevytyrittäjä on palkansaaajana, niin jos esim. tekaistuilla kuiteilla maksetaankin ko kevytyrittäjän työntekijän pimeitä palkkoja, kai voisi olla kevytyrittäjän veropetosta, jossa vältetty alveja ja työnantajasuorituksia, ja kirjanpitorikos. (Syyttäjä 1)

Periaatteessa voi. (Syyttäjä 3)

Suoraa vastausta liiketoimintakiellon alaisuudessa toimitettavan kevytyrittäjyyden laillisuudesta syyttäjiltä ei saatu. Eikä ihme, koska muuten tälle opinnäytetyöllekään tuskin olisi ollut tilausta, jos vastauksia olisi jossain valmiina olemassa.

Ehkä liiketoimintakiellon rikkominenkin voisi tulla kyseeseen (?) jos kevytyrittäjällä todetaan työntekijöitä, joille esim maksettu palkkoja tekaistuilla ostokuiteilla? (Syyttäjä 1)

6.1.3 Palveluntarjoajat

Kolmesta haastatteluryhmästä mielenkiintoisimman muodosti ehdottomasti palveluntarjoajat ja heidän edustajansa. Oli jännittävää huomata, miten eri tavalla haastattelupyyntöni ja kysymyksiini (liite 3) suhtauduttiin. Osa koki haastattelun epäluottamuksen osoituksena koko alaa kohtaan, toinen kiitteli tärkeän asian esille nostamisesta ja kolmas ilmoitti, ettei aio vastata lainkaan.

Jos syyttäjille ja poliiseille osoitetut kysymykset keskittyivät enemmän ongelman laajuuteen ja käsitykseen toiminnan laillisuudesta, oli merkittävä osa palveluntarjoajille osoitetuista kysymyksistä luonteeltaan sellaisia, joilla yritin selvittää palveluntarjoajan tarjoaman tuotteen sisältöä ja laatua liiketoimintakieltoihin ja kevytyrittäjien valvontaan liittyvien kysymysten jäädessä taka-alalle. Yksi merkittävimmistä selvitettävistä asioista oli se, voitaisiinko kevytyrittäjyyttä pitää jopa liiketoimintana. Kysymykset laskujen sisällöstä viittasivat tähän – saattoiko merkittävässä määrin kevytyrittäjänä myydä muutakin kuin omaa työpanostaan?

Käyttäjä voi laskuttaa reaalisia työsuoritteeseen liittyviä kuluja. Valvonta kohdistuu siihen, että laskutuksesta ei voida hyväksyä liian suurta osuutta "kuluina" lähtökohtaisesti. (Palveluntarjoaja 2)

Laskulle voi lisätä työhön liittyviä kuluja, mutta myös kilometrikorvauksia, päivärahoja ja ateriakorvauksia mikäli niistä on toimeksiantajan kanssa etukäteen sovittu. Kevytyrittäjän tulee sopia laskutettavien matkakulujen suuruus toimeksiantajan kanssa, eikä niiden tarvitse olla verottajan määräysten mukaisia. (Palveluntarjoaja 1)

Tietenkin on mahdollista, että yksittäisen käyttäjän laskuttamaan työtä on ollut tekemässä useampi henkilö ja tämän tarkistaminen perustasolla on automatisoitavissa (esim. käyttäjä ei lähtökohtaisesti voi laskuttaa työtunteja enempää kuin niitä on laskutus välillä voinut olla). (Palveluntarjoaja 2)

Toinen merkityksellinen asia on vastuukysymys – millainen vastuu palveluntarjoajalla on kevytyrittäjän tekemästä työstä?

Kevytyrittäjän ja toimeksiantajan väliset riitatapaukset pyritään ensisijaisesti ratkaisemaan osapuolten välisin neuvotteluin. Kevytyrittäjällä on kuitenkin käytössä (palveluntarjoajan) lakineuvonta, joka auttaa haastavimmissa riitatapauksissa. (Palveluntarjoaja 1)

Tapauskohtaisesti, on syytä huomioida, että kevytyrittäjät eivät saa toiminnan vastuuvakuutuksia, joka reklamaatiotilanteissa selkeyttäisi tiettyjä tilanteita. (Palveluntarjoaja 2)

Liiketoimintakiellon huomioiminen ja harmaan talouden torjunta oli otettu huomioon ainakin niillä palveluntarjoajilla, jotka vastasivat haastattelupyyntöön. Suhtautuminen tosin ei ollut yhdenmukaista.

Viimeistään YEL-vakuutusrajan jälkeen ylimenevästä osuudesta liiketoimintakieltoa kiertävä käyttäjä jäisi "kiinni". (Palveluntarjoaja 2)

Liiketoimintakiellossa oleva henkilö voi laskuttaa kevytyrittäjänä (palveluntarjoajan) kautta, koska toiminta ei tapahdu oman yrityksen kautta vaan verotuksellisessa työsuhteessa (palveluntarjoajaan) ja palkansaajana. Laskutus tapahtuu siis (palveluntarjoajan) Y-tunnuksella ja (palveluntarjoaja) hoitaa kirjanpidon, verojen maksamisen ym. soveltuvat lakisääteiset velvoitteet, eikä kevytyrittäjä voi laiminlyödä niitä. Tämä kanta on viranomaisten vahvistama. (Palveluntarjoaja 1)

Huomioitavaa on, että palveluntarjoaja 1 ei löytänyt kyseistä viranomaislausuntoa kevytyrittäjyyden laillisuudesta liiketoimintakiellon aikana siitä erikseen kysyttäessä. Toinen huomionarvoinen seikka on palveluntarjoaja 2:n käsitys siitä, että liiketoimintakieltoon määrätty ”jäisi kiinni”, eli tämän käsityksen mukaan olisi lähtökohtaisesti luvattomilla toimilla liikenteessä.

Harmaan talouden ja väärinkäytösten mahdollisuus tiedostetaan palveluntarjoajien vastauksissa eikä sinisilmäisyyteen langeta.

(Palveluntarjoajan) liiketoimintaan kuten kaikkeen muuhunkin liiketoimintaan liittyy aina väärinkäytösten riski, mutta (palveluntarjoaja) tekee kaikki tarvittavat toimenpiteet estääkseen kysymyksessä mainitut rikokset. (Palveluntarjoajan) palveluhan auttaa ehkäisemään ja poistamaan harmaan talouden ongelmaa kasvavassa jakamistaloudessa huolehtimalla mm. verojen maksamisesta työn suorittajan ja loppuasiakkaan puolesta. (Palveluntarjoaja 1)

Hyvinkin mahdollista, tämän johdosta toimialalle on perustettu Uusityö Ry luomaan ohjeistuksia ja valvontaa. (Palveluntarjoaja 2)

Haastatteluista kävi selvästi ilmi, että kyseessä on suhteellisen nuori ja vahvassa kasvussa oleva toimiala. Rivien välistä oli luettavissa, että palveluntarjoajien resurssit on suunnattu kovaan kilpailuun, kasvamiseen ja toiminnan kehittämiseen. Lainopilliset seikat ja niiden pohdinta tuntui olevan vielä alkutekijöissään, mutta alan toimijoiden yhteisen etujärjestön Uusityö ry:n perustaminen kielii alan selkeistä pyrkimyksistä päästä eroon tulkinnanvaraisista seikoista. Epäilemättä liiketoimintakieltoon määrättyjen kohtelu on yksi sellainen.

6.2. Esitutkinta- ja oikeustapaukset

Jo opinnäytetyötä aloittaessani epäilin, etten tule löytämään kevytyrittäjiä koskevia oikeustapauksia etenkin liiketoimintakieltoon liittyen. Täysin yllätyksettömästi olin oikeassa. Ei ole silti epäilystäkään siitä, etteikö tällaisia oikeudenkäyntejä olisi jossain vaiheessa tulossa. Ajankohta ja lopputulos jää nähtäväksi.

Liiketoimintakiellon valvontaa suorittavien poliisihenkilöiden ja talousrikossyyttäjien haastatteluissa ei noussut esille yhtään tapausta, jossa esitutkintaa tai syyteharkintaa olisi edes pohdittu koskien kevytyrittäjyyttä liiketoimintakiellon aikana.

6.3. Kirjallisuus, aiemmat tutkimukset ja artikkelit

Opinnäytetyön kohdassa 2.3 on esitelty kevytyrittäjyyden käsittelyä muualla kuin viranomaisen ohjeiden ja käytäntöjen yhteydessä. Materiaali on vähäistä, mutta kun mainintoja pitäisi löytää myös liiketoimintakielttoon liittyen, ovat vaihtoehdot vähissä. Mitä itse liiketoimintakieltolaissa tarkoitettuun kiellettyyn toimintaan tulee, löytyvät parhaat ohjenuorat verottajalta. Alla niistä yksi.

”Oikeus- ja verotuskäytännön perusteella elinkeinotoiminnan yleisinä tunnusmerkkeinä pidetään muun muassa voiton tavoittelua, toiminnan itsenäisyyttä, laajuutta, suunnitelmallisuutta ja jatkuvuutta sekä toiminnan taloudellista riskiä. Toimintaa arvioidaan tunnusmerkkien täyttymisen perusteella kokonaisuutena.”
[\(https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/kannanotot/47684/huoneistoosakkeiden_myynti__elinkeinoto/\)](https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/kannanotot/47684/huoneistoosakkeiden_myynti__elinkeinoto/)

Vaikka Suomen hallituksella on ollut harmaan talouden torjuntaohjelma käynnissä vuosikaudet ja harmaasta taloudesta on kirjoitettu paljon, ei liiketoimintakiellon asiantuntijoita tunnu maastamme löytyvän. Tai ainakaan he eivät ole julkaisseet merkittäviä tekstejä aiheesta. Tehdessäni poliisin alipäällystötutkintoa käytin päättötyön lähteenä professori Matti Tolvasen Defensor Legisin numeroon 4/2008 kirjoittamaa artikkelia liiketoimintakiellosta, mutta tähän työhön siitä ei käytännössä voi ammentaa. Tolvanen ottaa artikkelissaan kantaa liike- ja ammattitoiminnan rajanvetoon, mutta lakimuutoksen 2018 jälkeen tällä asialla ei käytännössä ole ollut enää merkitystä.

Theseus-tietokannasta löytyy lukuisia töitä liittyen joko liiketoimintakielttoon tai kevytyrittäjyyteen, mutta näitä kahta yhdistävää raporttia ei ole aikaisemmin tehty. Kevytyrittäjyyttä käsittelevissä tutkimuksissa ja töissä ei ole otettu kantaa kevytyrittäjän mahdolliseen asemaan ammatinharjoittajana tai kirjanpitovelvollisena.

7. TULOKSET

Opinnäytetyön tutkimusmenetelminä olivat eliittihaastattelut ja analyysi löydetyistä lähteistä, joista merkittävä osa oli lakitekstiä. Haastattelut kohdennettiin syyttäjiin, poliisihenkilöihin ja kevytyrittäjyyspalveluita tarjoaviin yhteisöihin ja niiden edustajiin.

Haastattelukysymykset ovat opinnäytetyön liitteissä. Vastaukset niihin olivat suuntaa-antavia arvailuja siitä, millaisen lopputuloksen tutkimuskysymys voisi mahdollisesti saada. Merkittävä osa kysymyksistä ja niiden vastauksista olivat lähinnä hahmottamassa, miten kevytyrittäjyyden ja liiketoimintakiellon rajapinta on huomioitu kunkin haastateltavan kohderyhmän toiminnassa.

Kaikkien haastateltavien vastausprosentti oli n. 50%, mutta kurantteja vastauksia oli joukossa vähänlaisesti. Käymieni muiden keskustelujen perusteella tämä johtuu toisaalta siitä, että ongelma on toistaiseksi marginaalinen ja toisaalta siitä, ettei asiasta oikein tiedetä paljoakaan. Tämän johdosta haastattelut tutkimuksen välineenä eivät tuottaneet sellaista aineistoa, jonka perusteella voisi tehdä pitemmälle meneviä johtopäätöksiä.

Parhaat tulokset tulivat lakianalyysin kautta. Laki liiketoimintakiellosta määrittää sallitun toiminnan ja kirjanpitolaki tukee tätä tietyiltä osin. Täten epäselvää ei pitäisi olla siinä, että ammatinharjoittaminen ei ole liiketoimintakiellon aikana sallittua. Ammatinharjoittamisen määritelmä löytyi parhaiten verohallinnon syventävästä vero-ohjeesta

8. JOHTOPÄÄTÖKSET

Koko opinnäytetyön liikkeelle laittanut voima oli usean viranomaisen esittämä kysymys, josta tuli tutkimuskysymykseni: Voiko liiketoimintakiellon aikana harjoittaa niin sanottua kevytyrittäjyyttä? Asia oli monelle kovin abstrakti johtuen paljolti kaikkea viranomaistoimintaa ohjaavasta lainsäädännöstä – laki liiketoimintakiellosta jättää paljon tulkinnan varaan, ammatinharjoittajan määritelmiä ei laista löydy ollenkaan ja kevytyrittäjää pidetään yhtä aikaa sekä palkansaaajana että yrittäjänä viranomaisesta riippuen.

Tutkimushaastatteluilla saatiin käsitys siitä, miten asia mielletään poliisien ja syyttäjien silmin. Vastaukset olivat kuitenkin enimmäkseen arvailuja ja pohdintaa, koska valmiita vastauksia tai tapauksia ei ollut kenelläkään antaa.

Tutkimuskysymykseen vastaaminen edellytti asian pilkkomista, vastausten etsimistä näihin asioihin ja niiden yhdistämistä.

- Mikä on liiketoimintakiellosta annetun lain tarkoitus ja millaisen toiminnan laki kieltää?
- Miten kielletty toiminta määritellään?
- Onko kevytyrittäjyys tällaista toimintaa?

8.1. Liiketoimintakiellon tarkoitus

”Sopimattoman ja vahingollisen liiketoiminnan estämiseksi sekä liiketoimintaan kohdistuvan luottamuksen ylläpitämiseksi voidaan määrätä liiketoimintakielto siten kuin tässä laissa säädetään.” (Laki liiketoimintakiellosta, 1§)

Rikoksiin syyllistyminen liiketoiminnassa on selvä määritelmä sopimattomalle ja vahingolliselle liiketoiminnalle. Suomen lain vastaisesti toimiminen on sopimatonta ja taloudellisen hyödyn tavoittelu rikoksiin syyllistymällä on lähes aina vahingollista asianomistajalle. Kirjanpidon pitämättä jättäminen on vahingollista lähinnä kirjanpitovelvollisen taloudellisen tilan hahmottamisen kannalta, mutta kokemuksen mukaan kirjanpitorikoksilla yleensä peitellään isompia talousrikoksia.

Jotta lain tarkoitus täyttyisi kevytyrittäjyyden kohdalla ja kevytyrittäjyys olisi lain hengen vastaista, olisi toiminnan oltava luonteeltaan sellaista, että sillä olisi mahdollisuus syyllistyä sopimattomaan tai vahingolliseen liiketoimintaan. Syyttäjien haastatteluista kävi selvästi ilmi, että näin on. Periaatteessa keneltä tahansa kokeneemmalta talousrikostutkijalta olisi varmasti saanut saman vastauksen.

Toisaalta olen monesti kuullut, miten liiketoimintakieltoa selitetään vasta-alkajille vertaamalla sitä ajokieltoon. Molempien perusteissa on samoja piirteitä – normaalisti laillisena pidetty, käytännössä lähes arkinen toiminta kielletään määrääjäksi. Useimmiten kielto määrätään sen perusteella, että toimintaan olennaisesti liittyviä lakeja on rikottu niin ikään olennaisella tavalla. Oikeuskäytännössä ajoneuvon hallintalaitteisiin kajoaminen ajon aikana on katsottu ajoneuvon kuljettamiseen rinnastettavaksi toimenpiteeksi ja täten ajokiellon rikkomiseksi, ja sama pätee liike- ja ammattitoiminnan harjoittamiseen – liiketoiminnankaan ”hallintalaitteisiin” ei tule kajota liiketoimintakiellon aikana. Kumpikaan kielto ei tietenkään salli kiellettyä toimintaa, vaikka se pysyisikin laillisuuden rajoissa. Vaikka laki liiketoimintakiellosta on tarkoitettu sopimattoman liiketoiminnan estämiseen, ei se tarkoita sitä, että elinkeinonharjoittamiseen liittyvien lakien noudattaminen tekisi toiminnasta hyväksyttävää liiketoimintakiellon aikana. Olisi absurdia ajatella, että liiketoimintakiellolla kiellettäisiin vain lainvastainen liiketaloudellinen toiminta – se kun ei muutenkaan ole sallittua. Sama pätee ajokieltoon: harvemmin kortitta ajoa perustellaan sillä, että kuljettaja kuitenkin noudatti liikennesääntöjä. Liiketoimintakiellon osalta tähän perusteluun ja argumenttiin törmäsin pariin otteeseen keskustellessani asiasta eri tahojen kanssa. Kevytyrittäjyyttä pidettiin hyvänä asiana liiketoimintakiellolle ja harmaan talouden torjunnalle, koska taloushallinto on ulkoistettu ja täten rikoksiin syyllistyminen esimerkiksi kirjanpitoa peukaloimalla ei onnistu. Toisaalta osittain totta, mutta tilanne on vähän sama kuin jos kortitta ajoa alkolukollisella autolla pidettäisiin hyväksyttävänä, vaikka ajokielto olisi seurausta toistuvista törkeistä ylinopeuksista. Sitä paitsi palveluntarjoajan kirjanpidossa kukaan ei voi tietää, pitävätkö kevytyrittäjän sinne lähettämät laskutustiedot paikkansa.

Haastatteluista kävi ilmi, että talousrikollisuuden kanssa tekemisissä olevilla poliiseilla ja syyttäjillä on yhteinen näkemys siitä, että talousrikosten tekeminen on hyvinkin mahdollista kevytyrittäjänä. Yksi haastateltu talousrikossyyttäjä pohti asiaa muun muassa näin:

”Vaikka kevytyrittäjä on palkansaajana, niin jos esim. tekaistuilla kuiteilla maksetaankin ko. kevytyrittäjän työntekijän pimeitä palkkoja,

kai voisi olla kevytyrittäjän veropetosta, jossa vältetty alveja ja työnantajasuorituksia, ja kirjanpitorikos.” (Syyttäjä 1)

Jo muutaman vuoden kokemus talousrikostutkinnasta ja hitunen mielikuvitusta riittää siihen, että kuka tahansa voi listata paperille tapoja, miten kevytyrittäjänä voi syyllistyä sopimattomaan liiketoimintaan. Yllä mainitun syyttäjän kommentti on täten pelkkä pintaraapaisu, vaikkakin hyvin oleellinen sellainen.

Täyttääkseen edelleen lain tarkoituksen on kevytyrittäjyyden oltava kirjanpitolaissa tarkoitettua liike- tai ammattitoimintaa. Itse kirjanpitolaissa ei eritellä tällaista toimintaa, mutta liiketoimintakieltolain esitöissä tällä tarkoitetaan toimintaa, josta on säädetty kirjanpitovelvollisuus (HE 269 / 2016 vp).

Kirjanpitovelvollisia ovat kirjanpitolain mukaan oikeushenkilö sekä liike- ja ammattitoimintaa harjoittava luonnollinen henkilö. Laki ei siis vedä rajaa siihen, onko henkilöllä esimerkiksi Y-tunnusta vai ei.

*”UKKO.fi-kevytyrittäjänä sinulla ei siis ole omaa y-tunnusta, etkä täten
ole esimerkiksi kirjanpitovelvollinen”
(<https://www.ukko.fi/kevytyrittajyys/>).*

Ajatus Y-tunnuksen merkityksestä kirjanpitovelvollisuutta pohtiessa on jotenkin nurinkurinen. Tämä on helposti havainnollistettavissa esimerkin avulla. Henkilöt A ja B harjoittavat rakennustoimintaa ja laskuttavat eri asiakkailta 50.000 euroa vuodessa. A tekee työnsä pimeästi ja ottaa rahat käteisenä, kun taas B:llä on ammatinharjoittajana Y-tunnus ja itse tehty kirjanpito. Kumpikaan ei tee veroilmoituksiaan ja B jättää tilinpäätöksen tekemättä. Olisi outoa ajatella, että kiinni jäädessään molemmat saavat syytteen veropetoksesta, mutta vain B kirjanpitorikoksesta. A ei Ukko.fi-palvelun tulkinnan mukaan olisi ollut velvollinen pitämään kirjaa liiketapahtumista laisinkaan, koska hän ei ollut hankkinut Y-tunnusta.

Kevytyrittäjän kirjanpitovelvollisuuden määrittelyssä täytyy siis selvittää, onko kevytyrittäjyys luonnollisen henkilön harjoittamaa liike- tai ammattitoimintaa. Koska kevytyrittäjät myyvät lähinnä omaa työpanostaan ja laskuttavat vain siihen liittyviä kuluja, on tarkasteltava lähinnä, onko kevytyrittäjyys ammattitoimintaa.

Kohdassa 2.2.2 on esitetty verohallinnon käsitys siitä, mitkä ovat elinkeinotoiminnan tunnusmerkit. Kuuden kohdan luettelossa ei ole käytännössä yhtään kohtaa, joka ei kevytyrittäjyydessä voisi tulla kyseeseen. Kyse onkin lähinnä siitä, miten laajaa toimintaa kevytyrittäjyys on, eli miten elinkeinotoiminnan tunnusmerkistöt täyttyvät esimerkiksi suunnitelmallisuuden, jatkuvuuden, voiton tavoittelun ja laajan potentiaalisen asiakaskunnan suhteen. Toiminnan itsenäisyyden vaatimuksen kevytyrittäjyys täyttää kirkkaasti, vaikka byrokratia hoidetaankin muualla. Asiakashankinta, budjetointi ja vastuu työn laadusta jää kuitenkin kevytyrittäjälle itselleen. Lisäksi mikään ei estä kevytyrittäjää käyttämästä vaikka kolmen eri palveluntarjoajan laskutuspalvelua, ja toisaalta työn teettäjä voi saada saman palveluntarjoajan kevytyrittäjiltä vaikka kymmenen eri tarjousta eri laskelmilla. Ei voitane ajatella näitä kevytyrittäjiä saman urakoijan erillisinä, keskenään kilpailevina tulosityksiköinä, vaan itsenäisinä yrittäjinä.

Yrittäjän eläkelain (käsitelty kohdassa 3.7) mukaan yrittäjä on henkilö, joka tekee ansiotyötä muutoin kuin työsuhteessa. Sama laki asettaa rajat sille, milloin yrittäjän on hankittava eläkevakuutus. Tätä rajaa voidaan pitää sellaisena, jolloin yritystoiminta katsotaan niin merkittäväksi osaksi henkilön tulopohjaa, että siitä on alettava kerryttää eläketurvaa. Neljän kuukauden jatkuvuuden ja vajaan kahdeksan tuhannen euron työtulo on tälle asetettu raja, jota näillä perusteluilla mielestäni voidaan pitää merkittävän ja vähäisen yritystoiminnan rajana.

Edellä mainituin seikoin kevytyrittäjän yrittäjyys on merkittävää tulonhankkimistoimintaa, kun yrittäjän eläkevakuutuksen kriteerit täyttyvät työtulon ja toiminnan jatkuvuuden osalta. Samoilla kriteereillä täyttyy verohallinnon käsitys elinkeinotoiminnan tunnusmerkeistä ja täten kevytyrittäjä on kirjanpitolain perusteella kirjanpitovelvollinen ammattitoiminnastaan. Se, täytetäänkö kirjanpitovelvollisuus ulkoistamalla se yhdelle tai useammalle palveluntarjoajalle, on oman pohdintansa aihe. Kun tätä kokonaisuutta katsellaan liiketoimintakiellosta annetun lain valossa, on kevytyrittäjyys kirjanpitovelvollisuuden alaista ammatti- tai liiketoimintaa, jonka merkittävyys on arvioitavissa yrittäjän eläkevakuutuksen rajoja käyttämällä. Täten liiketoimintakiello koskisi myös niitä kevytyrittäjiä, jotka toimintansa laajuuden perusteella ovat yrittäjän eläkevakuuttamisen piirissä.

8.2. Liiketoimintakiellon sisältö

Olen itse tietoinen kokemukseni kautta siitä, että virallinen ohje kieltoon määrätylle on tuo suhteellisen epätarkasti kirjoitettu laki ilman käytännön ohjeita tai rajanvetoja siitä, mitä saa tehdä ja koska liiketoimintakieltoa mahdollisesti rikotaan.

Oman työhistoriani perusteella yleisin tapa kiertää liiketoimintakieltoa ainakin aikaisemmin on ollut vanhan liiketoiminnan jatkaminen bulvaanin avulla. Osa näistä tapauksista on ollut pelkkä tökerö yritys kiellon kiertämiseksi, osa on ollut silkkaa tietämättömyyttä. Merkittävää roolia tietämättömyydessä näyttelee avustajien kykenemättömyys tai haluttomuus avata asiakkaalleen liiketoimintakiellon merkitystä.

Liiketoiminta suoraan itse tai bulvaanin kautta on kielletty liiketoimintakiellosta annetun lain 4§ ensimmäisessä kohdassa. Kevytyrittäjien kohdalla bulvaaniksi voitaisiin mieltää ainakin henkilö, joka tekee liiketoimintakieltoon määrätyn henkilön puolesta sopimuksen palveluntarjoajan kanssa ja laskuttaa liiketoimintakieltolaisen töistä omalla nimellään.

8.3. Esitutkintakynnys

Opinnäytetyöni tavoite oli määrittää joko todeta kevytyrittäjyys sallituksi liiketoimintakiellon aikana tai ehdottaa perusteltua esitutkintakynnystä, koska olisi syytä epäillä rikoksen tapahtuneen.

Edellä kohdassa 7.1 totesin, että kevytyrittäjä on liiketoimintakieltolaissa tarkoitettu ammatinharjoittaja, ja sitä harjoittaessaan merkittävässä määrin olisi syytä epäillä liiketoimintakiellon rikkomisesta. Merkittävä määrä on tietysti arvioitava erikseen tapauskohtaisesti, mutta hyvä lähtökohta olisi yrittäjän eläkevakuutuksen ottamiseen velvoittava työtulo ja toiminnan kesto. Kuitenkaan ei voida olettaa, että tällaiset tekijät nousisivat esiin pelkästään palveluntarjoajien omassa valvonnassa, koska työtulo on suhteellisen helppo jakaa eri palveluntarjoajien kesken. Alan noususuhdanteessa uusia yrittäjiä tulee markkinoille, joten tarjontakin riittää heille, jotka haluavat välttää eläkemaksurajan ylittymisen yhden palvelun osalta.

8.4. Palveluntarjoajan ja tilaajan asemat

Sikäli kun kevytyrittäjää pidettäisiin elinkeinonharjoittajana, olisi kevytyrittäjän ja palveluntarjoajan välistä suhdetta tarkasteltava uudelleen. Tämä aiheuttaisi monta muutosta toimintaan, esimerkiksi kevytyrittäjän kirjanpidon erillisyys palveluntarjoajan kirjanpidosta täytyisi ottaa tarkasteluun. Liiketoimintakieltoon määrätyn kevytyrittäjän osalta taas palveluntarjoajan vastuukysymys olisi ratkaistava – onko palveluntarjoajalla riski tulla käsitellyksi välikätenä tai avunantajana, onko palveluntarjoajalla tilaajavastuulain mukainen velvollisuus selvittää kevytyrittäjän taustat?

Aluehallintoviraston ohjeen (käsitelty kohdassa 2.2.3) mukaan tilaajavastuu edellyttää, että kevytyrittäjien taustat tarkistetaan alihankintasuhhteessa samoin kuin muillakin alihankkijoilla. Tarkastus voi tosin rajoittua vain verovelkaan, jota kevytyrittäjän antamilla tiedoilla ei löydy. Kevytyrittäjien kohtelu kaupparekisterilain mukaisina elinkeinotoimijoina antaisi näille Y-tunnuksen kautta erilaisen aseman myös alihankkijan asemassa.

Näiden toimijoiden asema ja kevytyrittäjien mahdollisuus toimia ilman Y-tunnusta ovat asioita, joiden pohdinnan jätän muiden tehtäväksi.

8.5. Lopputulema

Kevytyrittäjäyys voi olla kaikkea satunnaisesta harrastustoiminnasta aina päätoimiseen ammatinharjoittamiseen saakka ulottuvaa toimintaa. Syventävissä vero-ohjeissa on otettu kantaa siihen, missä tapauksessa toiminta muuttuu niin sanotusta näpertelystä ammattitoiminnaksi. Selkeitä raja-arvoja ei kuitenkaan anneta, vaan jokainen tapaus on käsiteltävä erillisenä kokonaisuutenaan.

Ammatinharjoittamisesta seuraa kirjanpitovelvollisuus, ja tällaisen toiminnan laki liiketoimintakiellosta kieltää hyvin yksiselitteisesti. Ainoaksi tulkinnanvaraksi jää arviointi siitä, onko toiminta verottajan ohjeiden mukaista ammattitoimintaa.

Opinnäytetyön viimeistelyvaiheessa sain kutsun Poliisiammattikorkeakoululle liiketoimintakiellon valvojen neuvottelupäiville esittelemään opinnäytetyötäni ja erityisesti perusteltuja johtopäätöksiäni. Esiitykseni lopuksi jätin valkokankaalle esiin lauseen, joka tiivistää selvitystyöni mahdollisimman selvästi:

Liiketoimintakielto kieltää itsenäisen, suunnitelmallisen ja jatkuvan toiminnan, jota kohdistetaan tulonhankkimistarkoituksessa rajoittamattomaan tai laajaan asiakasjoukkoon.

Tämä tiivistetty ajatus ei vielä ota kantaa siihen, missä tilanteessa liiketoimintakiellon rikkomisen syytä epäillä-kynnys ylittyy kevytyrittäjien osalta. Heitin kuitenkin ilmoille ajatuksen esitutkintakynnyksen sitomisesta yrittäjän eläkevakuutusvelvollisuuden täyttymiseen toiminnan keston ja työtulon osalta. Ajatuksena on, että eläkevakuutusvelvollisuus seuraa merkittävästä yritystoiminnasta, joka laissa on tätä kirjoittaessani neljä kuukautta kestänyt ja arvoltaan n. 8 000 euron arvoinen työ.

9. POHDINTA JA TOIMENPIDE-EHDOTUKSIA

Tiesin jo opinnäytetyön aihetta harkitessani, että todennäköisesti merkittävä osa työstä tulee olemaan omaa pohdintaani. Kokemukseni liiketoimintakieltoihin liittyvien ongelmakohtien pohdinnassa ja ratkaisemisessa on ainakin aktiivisina valvontavuosinani ollut yhden miehen monologia, joskus olen sentään vastannut omiin kysymyksiini. Asia on suhteellisen marginaalinen, mutta kevytyrittäjäkysymyksen lisääminen soppaan on poliisin lisäksi herättänyt eri viranomaisissa kaivattua mielenkiintoa.

Pyrin pitämään haastattelumäärät minimissä ja kohdistamaan ne pelkästään tunnettuihin asiantuntijoihin. Kaikki haastattelut olivat siis niin sanottuja eliittihaastatteluja. Tästä huolimatta osa haastattelupyynnöistä tuotti vesiperän ja vaikutti siltä, että tietoa aiheesta ei välttämättä oikein tahtonut olla. Siitä huolimatta tunsin, että haastatteluilla saatiin se pieni tarve täytettyä mitä tulee opinnäytetyön tavoitteen saavuttamiseen.

Lakimateriaalissa olin valmistautunut sukeltamaan liiketoimintakiellosta annetun lain lisäksi kirjanpitolain esitöihin. Materiaalia penkoessani havaitsin kuitenkin, että kevytyrittäjän asemaa koskevia mainintoja on monessa laissa, ne vain täytyi löytää ja alkaa muodostaa kokonaiskäsitystä tilanteesta.

Muun materiaalin osalta suurin apu oli verohallinnon syventävistä vero-ohjeista. Merkittävimmät oivallukset tulivat näitä ohjeita yhdistämällä ensin kirjanpitolakiin ja sen jälkeen lakiin liiketoimintakiellosta.

Aineiston ohkaisuudesta huolimatta katson opinnäytetyöni saavuttaneen tavoitteensa, eli perustellun esitutkintakynnyksen selvittämisen tapauksissa, joissa liiketoimintakieltoon määrätty henkilö toimii kevytyrittäjänä. Tätä toteamusta vasten voitaneen todeta, että aineisto oli riittävää, vaikkakin osittain sen etsimiseen käytetty aika ylitti suunnittelemani selvästi.

Pitäessäni esitelmää Poliisiammattikorkeakoululla paikalla oli liiketoimintakiellon valvojien lisäksi myös toiminnan valtakunnallinen koordinaattori ja muita yhteistyöviranomaisia. Toimenpide-ehdotuksena esitin tuolloin paitsi rohkeutta aloittaa esitutkinta, myös mahdollista lausuntoa Kirjanpitolautakunnalta. Kirjanpitolautakunta voi antaa viranomaisen hakemuksesta lausunnon esimerkiksi kevytyrittäjän kirjanpitovelvollisuudesta. Mikäli

kevytyrittäjä lautakunnan silmissä olisi kirjanpitovelvollinen, olisi valvovalla viranomaisella heti kättä pidempää annettaessa ohjeita liiketoimintakiellon noudattamisen tueksi.

Toinen toimenpide-ehdotus on liiketoimintakiellon valvonnassa käytettävän kuulustelu- tai kysymyspohjan luominen kohdistuen tapauksiin, jossa kieltoon määrätty harjoittaa tai suunnittelee kevytyrittäjyyttä. Räätelöidyt kysymykset koskien toiminnan laajuutta, kestoa ja päätoimisuutta antaisivat heti selkeämmän kuvan siitä, onko kyseessä ammatti- vai harrastetoiminta.

Kolmanneksi haluaisin nähdä, miten työn tilaajan ja laskutuspalveluyrityksen vastuu kohdentuu, mikäli liiketoimintakieltoa rikotaan kevytyrittäjänä.

10. LÄHTEET

Aluehallintoviraston tiedote 20.9.2019: Tilaajan on selvítettävä kevytyrittäjien velvoitteidenhoito rakennusallalla, <https://www.avi.fi/web/avi/-/tilaajan-on-selvitettava-kevytyrittajien-velvoitteidenhoito-rakennusallalla>

Eläketurvakeskuksen kehityspäällikkö Markus Palomurron blogikirjoitus ”Myös kevytyrittäjä on oikea yrittäjä” 27.4.2017, <https://www.etk.fi/blogit/myos-kevytyrittaja-on-oikea-yrittajaa/>

Ennakkoperintälaki 20.12.1996/1118

Free-Laskutus Oy, käyttöehdot Free-Laskutus Oy:n laskutuspalvelulle ja Free Yrittäjyydelle <https://extranet.freelaskutus.fi/site/terms>

Hallituksen esitys 188/2000 vp.

Hallituksen esitys 269/2016 vp.

Laki liiketoimintakiellosta 13.12.1985/1059

Laki liiketoimintakiellosta 19.12.1997/1220

Laki liiketoimintakiellosta 17.11.2017/749

Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä 22.12.2006/1233

OP Kevytyrittäjä kotisivut, www.op-kevytyrittaja.fi

Patentti- ja rekisterihallitus, yleistä kaupparekisteristä, www.prh.fi/fi/kaupparekisteri

Rikoslaki 19.12.1889/39

SLP Group Oy:n laskutuspalvelu Ukko.fi:n kotisivut, www.ukko.fi

Suomen Yrittäjät ry: 7 kysymystä kevytyrittäjyydestä, <https://www.yrittajat.fi/suomen-yrittajat/liity-jaseneksi/kevytyrittajajasenyyys/7-kysymysta-kevytyrittajyydesta-570788>

Toivonen, Tiina: Suomen Yrittäjät ry:n lainsäädäntöasioiden päällikkö Tiina Toivosen asiantuntijalausunto liiketoimintakiellosta annetun lain muuttamisen yhteydessä 4.5.2017 / HE 269/2016 vp LaV 08.06.2017 Suomen Yrittäjät ry Asiantuntijalausunto

Tolvanen, M. 2008. Liiketoimintakiello ja kiellon valvonta. Defensor legis 2008/4, 485, 497.

Työsopimuslaki 26.1.2001/55

Uusityö ry, www.uusityo.fi

Verohallinnon verkkosivuillaan julkaisema artikkeli ”Työnteon uudet muodot rikkovat työsuhteen ja yrittäjyyden rajoja”, 22.1.2019, <https://www.vero.fi/harmaa-talous-rikollisuus/ilmi%C3%B6t/ty%C3%B6nteon-uudet-muodot/>

Verohallinnon syventävät vero-ohjeet, dnro 5/345/2009, keksijän verotus

Verohallinnon syventävät vero-ohjeet, dnro A209/200/2014, Huoneisto-osakkeiden myynti – elinkeinotoiminnan ja muun toiminnan tulolähteen välinen rajanveto

Verohallinnon syventävät vero-ohjeet, dnro VH/2061/00.01.00/2020, Laskutuspalveluyritysten ja niiden käyttäjien verotuskysymyksiä

Yritys- ja yhteisötietolaki

Yritystietojärjestelmä www.ytj.fi

LIITE 1

Poliisihenkilöille esitetyt haastattelukysymykset

Millainen ilmiö kevytyrittäisyys on liiketoimintakieltoon määrättyjen keskuudessa – onko näkyvissä selkeää kasvua? Koetteko kevytyrittämisen ongelmallisena liiketoimintakiellon valvomisen näkökulmasta?

Oletteko olleet yhteydessä kevytyrittäjyyttä tarjoaviin yhteisöihin liiketoimintakiellon valvontaan liittyen? Jos, niin minkälaisessa asiassa ja oliko yhteydenotosta apua?

Oletteko saaneet ohjeistusta kevytyrittämisen käsittelystä liiketoimintakiellon valvonnassa? Jos, niin miltä taholta ja onko ohjeistus ollut perusteltua ja riittävää?

Oletteko antaneet valvottavalle kieltoja, lupia tai ohjeita kevytyrittäjyyteen liittyen? Jos, niin millaisia ja mihin perustuen?

Onko tiedossanne kevytyrittäjän tekemiä epäiltyjä talousrikoksia?

Onko tiedossanne kevytyrittäjästä tehtyjä rikosilmoituksia koskien liiketoimintakiellon rikkomista?

Mikä on oma käsityksenne kevytyrittäjän asemasta – liike- tai ammattitoiminnan harjoittaja vai palkansaaja?

Vapaa sana aiheeseen liittyen

LIITE 2

Syyttäjille esitetyt haastattelukysymykset

Oletteko hakenneet liiketoimintakieltoa kevytyrittäjänä toimineelle henkilölle?

Oletteko tehneet syyteharkintaa liiketoimintakiellon rikkomisesta kevytyrittäjänä toimineelle henkilölle?

Onko tiedossanne yllä mainittuja tapauksia muilta syyttäjiltä?

Voiko kevytyrittäjä syyllistyä talousrikoksiin käyttämällä kevytyrittäjyyttä tarjoavaa palveluntarjoajaa (esim. Ukko.fi) hyväkseen?

Vapaa sana aiheeseen liittyen

LIITE 3

Palveluntarjoajille esitetyt haastattelukysymykset

onko kevytyrittäjän ja teidän välinen sopimus kirjallinen

kuka kirjoittaa työn tilaajalle lähetettävät laskut

kuka tarkistaa laskut ennen maksuunpanoa

voiko kevytyrittäjä laskuttaa asiakasta materiaalikuluista

voiko kevytyrittäjä laskuttaa asiakasta muusta työvoimasta tai alihankkijoista

voiko laskulle laittaa muita kuluja, esimerkiksi toimistokuluja tai päivärahoja

miten laskujen perintä asiakkaalta hoidetaan

miten työhön liittyvät riitatapaukset hoidetaan

muodostuuko laskusta tosite omaan kirjanpitoon

kenen vastuulla on tositeiden totuudenmukaisuus

miten asiakkaan maksama raha siirtyy työn tekijälle

onko toiminnassanne huomioitu liiketoimintakieltoa

voiko käsityksenne mukaan kevytyrittäjä syyllistyä rikokseen palvelunne kautta, esimerkkinä rahanpesu tai pimeän työvoiman käyttö